

НА ПОШАНУ М. П. ДРАГОМАНОВА – МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ДРАГОМАНІВСЬКІ СТУДІЇ» В СОФІЇ

А. М. Якімова

На сучасному етапі розвитку світової цивілізації, коли явище глобалізації спонукає до дій, націлених на збереження автентичної культури етносів та їх історії, важливо ефективно використовувати можливості діаспори для утвердження позитивного бачення держави Україна міжнародною спільнотою.

У багатьох країнах світу українська діаспора плідно працює над проблемою збереження етнопонаціональної ідентичності українців через інтеграцію у суспільне життя країн проживання, організовуючи різноманітні цікаві та іноваційні заходи, мультикультурні діалоги, спільні ініціативи, які розширюють інформованість і доповнюють яву про батьківщину українців. «Одночасно вони привертають увагу до внеску українців у розвиток країн проживання, сприяючи принципу толерантності та мультикультурного багатства.

Десять видань наукової конференції «Драгоманівські студії» в Софії, ініційованої 2006 року Українською недільною школою при фундації «Мати Україна», відповідають духу мультикультурного діалога. З першого видання наукова конференція «Драгоманівські студії» проводиться у партнерстві з Софійським університетом імені Св. Клімента Охридського та за підтримки фундації «Мати Україна» і посольства України в Республіці Болгарія.

Наукова конференція «Драгоманівські студії» прагне вшанувати видатних українців, які зробили вагомий внесок у розвиток країни перебування, відомих болгарських політиків, громадських діячів, учених, літераторів, митців, діяльність яких сприяла популяризації України в Болгарії та світі; досліджувати історію української діаспори в Болгарії; аналізувати тенденції та явища у середовищі новітньої української діаспори Болгарії; вивчати фактори збереження національної ідентичності українців у світі; співпрацювати з громадськими та науковими установами двох країн.

Головна мета конференції – вшанування видатного українського вченого Михайла Драгоманова, який останні шість років жив у Софії і очолював кафедру історії на історико-філологічному відділенні Вищої школи – першому вищому навчальному закладі Болгарії, створеному 1888 року, а в 1904 році реорганізованому в Софійській університет.

У рамках конференції працює дві секції. Перша розглядає різнобічні аспекти життя та творчості М. Драгоманова в Софії, інших особистостей, пов'язаних з ім'ям ученого. Починаючи з п'ятої конференції, в першій секції почали діяти наступні підсекції: культурологічний підхід до викладання мови і літератури, теорія і практика перекладу, етнографічні рефлексії у ХХІ ст., Україна у масмедійному і віртуальному просторі Болгарії, які розширили проблематику досліджень, залучили більше зацікавлених учених, дозволили студентам-україністам Софійського університету активніше включитися до роботи на форумі.

Друга секція займається дослідженням української діаспори в Болгарії. Завдяки співпраці Української недільної школи з Національним науково-дослідним інститутом українознавства (за керівництва інститутом П. П. Кононенком), з 2007 р. секція почала працювати над проблемою збереження етнопонаціональної ідентичності українців у Болгарії.

Круглий стіл, започаткований на шостій конференції у 2011 р., досліджує розвиток українсько-болгарських дипломатичних стосунків в історичному та сучасному контекстах. Слід зауважити, що українські дипломати беруть активну участь в роботі конференції з першого її видання. До організаційного комітету конференції входили В. Пейчев, І. Козік, О. Зарицький, Д. Кримов, А. Тертична, а В. Лайшев, В. Пейчев, О. Кравченко, Д. Кримов, А. Тертична виступали з привітаннями та доповідями. Надзвичайний і Повноважний посол України в Республіці Болгарія В. Кальник відкривав форум, починаючи з третьої конференції. З шостої конференції форум відкриває посол України М. Балтажи, котрий

неодмінно вручав учасникам відзнаку посольства за внесок у розвиток українсько-болгарського культурного співробітництва. На десятій конференції посол вручив таку відзнаку за плідну співпрацю ректору Софійського університету професору, д.і.н. Івану Ілчеву.

За традицією, що склалася, на науковій конференції «Драгоманівські студії» відбуваються презентації нових українських та болгарських видань. Так, на першій конференції була презентована книга «Михайло Драгоманов. Духовност и свобода» (2005) з перекладами на болгарську мову праць ученого, болгарського щоденника та листів (перекладач Пенка Кинева). На п'ятій конференції книгу «М. П. Драгоманов: автожиттєпис» (2009, укладачі І. С. Гриценко, В. А. Короткий, М. В. Томенко) презентували автори І. С. Гриценко і М. В. Томенко. До 170-літнього ювілею вченого шоста конференція презентувала бібліографічний покажчик «Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011)» (2011, упоряд.: М. О. Мороз, В. А. Короткий – керівник проекту, І. І. Тіщенко, І. С. Гриценко, С. І. Білокінь)¹. Приємно відзначити, що у покажчику знайшли своє скромне місце і матеріали конференції «Драгоманівські студії»². Зусиллями посольства України в Республіці Болгарія та за фінансової підтримки Почесного консула в м. Пловдив Д. Георгієва у 2014 р., з нагоди 200-літнього ювілею Тараса Шевченка, в Софії побачило світ стереотипне видання «Кобзаря» 1840 р. з болгарським перекладом. На дев'ятій конференції, присвяченій ювілею Т. Шевченка, посол України М. Балтажи особисто презентував збірку Великого Кобзаря і подарував ректорові Софійського університету проф. І. Ілчеву. Презентації інших видань можна об'єднати за такими напрямками: українська болгаристика, болгарська україністика, українська діаспора.

Наукова конференція «Драгоманівські студії» стала культурною подією в житті діаспорян та болгарської столиці. Вітання учасникам конференції передавав дуаєн української діаспори Болгарії Сергій Юзефович, який 2015 р. у столітньому віці відійшов у вічність. В Болгарії С. Юзефович мешкав з 1942 р. Був секретарем Українського Культурного Об'єднання (УКО) в Софії. Після 9 вересня 1944 р., коли до влади прийшли комуністи, його арештували. Покарання відбував до 1947 р. в Болгарії. Після звільнення викладав, працював гідом. Мешкав з родиною в м. Велико Тирново³.

Конференцією цікавиться онука М. Драгоманова, яка мешкає в Будапешті, Наталія Драгоманова-Бартаї – дочка Світозара Драгоманова. Впродовж багатьох років з Н. Драгомановою-Бартаї в Будапешті зустрічається українка Валентина Драгулева – багаторічний секретар організаційного комітету конференції «Драгоманівські студії», викладач української мови Софійського університету. В. Драгулева розповідає про діяльність української діаспори в Софії, вшанування М. Драгоманова, передає матеріали конференції. В свою чергу, Н. Драгоманова надсилає вітання учасникам конференції⁴. До п'ятої конференції, зокрема, Н. Драгоманова передала кілька світлин з родинного альбому, з якими учасники форуму мали нагоду познайомитися. До шостої конференції В. Драгулева разом з головою Європейського Конгресу Українців Я. Хортяні підготувала виступ, присвячений дев'яносторіччю Н. Драгоманової⁵.

Увагу до конференції засвідчили Європейський та Світовий Конгреси Українців⁶. Конференцію підтримали українські вчені проф. М. Карпенко, доц. В. Короткий з Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доц. В. Власенко з Сумського державного університету. Активну участь в конференції беруть викладачі і студенти Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та кафедри слов'янських мов Львівського національного університету імені Івана Франка. У дев'ятій конференції взяли участь вчені Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського Національної академії наук України.

Наукова конференція «Драгоманівські студії» успішно співпрацює з болгарськими науковими установами та громадськими організаціями. Протягом десяти років постійним партнером конференції є факультет слов'янських філологій Софійського університету імені Св. Клімента Охридського, на якому у 1996 р. було відкрито українське відділення. На конференції виступали декан факультету проф. П. Карагьозов, заступник декана доц. Б. Пенчев, викладачі Л. Терзійська, А. Стаменова, Р. Камберова, В. Драгулева та кращі студенти факультету. Знаково, що на конференції Р. Камберова презентувала перший в історії Софійського університету підручник української мови для студентів-україністів⁷ та альманах «Българска украинистика»⁸.

До участі в конференції долучилася Університетська бібліотека СУ ім. Св. Клімента Охридського в особі її директора доц. А. Ангелової. Як відомо, в Університетській бібліотеці зберігається викуплена Софійським університетом особиста бібліотека М. Драгоманова. А. Ангелова привернула увагу до італійських видань у книгозбірці українського вченого⁹.

Вчені Болгарської академії наук теж беруть участь в науковій конференції «Драгоманівські студії». Так, проф. Л. Мінкова з Інституту літератури БАН виступила з доповіддю «Михаил Драгоманов и българската украинистика»¹⁰, доц. Р. Конева з Інституту історії БАН розповіла про болгарського вченого Івана Шишманова як продовжувача справи Драгоманова¹¹.

П'ята конференція заклала основи творчої співпраці з Інститутом етнології і фольклористики з Етнографічним музеєм при БАН. Інститут включив у свої дослідні програми тему дослідження сучасної української громади в Болгарії й учасники конференції мають нагоду ознайомитися з результатами завдяки дослідниці інституту Т. Матанової¹², яка постійно виступає з новими повідомленнями.

Багато уваги співпраці з конференцією приділяє директор Інституту етнології і фольклористики доц. Петко Христов, який був включений в організаційний комітет дев'ятої конференції і сприяв участі у форумі українських колег – учених з Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАНУ. П. Христов запросив до участі у міжнародній конференції “Contextualizing Changes: Migrations, Shifting Borders and New Identities in Eastern Europe”, яка відбулася в жовтні 2014 р., голову оргкомітету конференції «Драгоманівські студії» А. Якімову з доповіддю про формування ідентичності сучасної української спільноти в Болгарії¹³. До цієї конференції А. Якімова підготувала виставку українських весільних рушників.

У двох останніх конференціях взяли участь молоді дослідники Наукового Архіву БАН Ц. Радулов, Г. Колева, котрі зробили презентації-виступи «Михаил Драгоманов във фондове на Научния архив на БАН», «Михаил Драгоманов и българските научни среди през призмата на документи, съхранявани в НА–БАН» (Ц. Радулов).

Наукова конференція «Драгоманівські студії» знайшла прихильників серед вчених філософського факультету Великогирновського університету імені Святих Кирила та Мефодія. Болгарські філософи Е. Данков і В. Бузов акцентували на творчій співпраці болгарських та українських учених в галузі філософії. Е. Данков, зокрема, присвятив кілька виступів таким видатним постатям України як Леся Українка¹⁴, Володимир Вернадський, Михайло Драгоманов у контексті болгаро-українських культурних стосунків і значення Михайла Драгоманова та Івана Георгова в історії філософії Болгарії і України.

Власне, конференція вийшла за межі Софії. Так, директор Пловдивської національної бібліотеки Д. Мінев ознайомив присутніх на восьмій конференції зі збіркою оригінальних творів М. Драгоманова у фондах бібліотеки. М. Панайотов, директор музею Івана Балабанова в с. Кочериново, дослідив діяльність українців на фабриці Балабанова у міжвоєнний період, познайомивши учасників десятої конференції з відкритим ним списком 150 українців, які першими прибули на фабрику Балабанова на початку 20-х років ХХ ст.

До роботи конференції долучилась Спілка перекладачів Болгарії. М. Петкова-Базелкова поділилася особливостями перекладу на болгарську мову роману Павла Загребельного «Роксолана» та враженнями від особистого спілкування з українським письменником. Перекладач П. Кинева розповіла про роботу над першим українсько-болгарським словником, який побачив світ в Софії у 2013 р. у видавництві «Синева». П. Кинева у 60-х роках ХХ ст. закінчила Київський державний університет імені Тараса Шевченка й відтоді переклала майже усіх класиків української літератури.

У десятій конференції взяв участь поет, перекладач, керівник відділу комунікацій та міжнародних зв'язків Спілки болгарських письменників Димитр Христов, котрий свій виступ присвятив українсько-болгарським літературним зв'язкам. Д. Христов – перекладач і упорядник антології «Нова українська поезія» (Софія–Варна, 2012), а також окремих збірок сучасних українських поетів та добірок класиків української поезії: Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Лесі Українки.

Інтерес до конференції виявили громадські організації та інституції: Спілка болгарських українців, яку очолює її засновник доц. Л. Терзійська – випускниця Київського на-

ціонального університету імені Тараса Шевченка, Асоціація болгаро-української дружби і співробітництва, Почесне консульство України в м. Пловдив.

Активну участь у роботі наукової конференції «Драгоманівські студії» беруть представники української діаспори, інформуючи про участь у європейських і світових форумах українців (В. Жуківський, О. Коцева, А. Якімова, Г. Анчев), діяльність діаспорних організацій (Т. Коларова, О. Димитрова, М. Імреорова), історію української громади в Болгарії¹⁵, десятиріччя фундації «Мати Україна»¹⁶, видання першого «Календаря українців в Болгарії»¹⁷ знайомлять з власними розвідками про українців, які жили в Болгарії. На особливу увагу заслуговують виступи А. Якімової, присвячені дослідженню софійського періоду життя та творчості професора М. Драгоманова, болгарській шевченкіані; О. Коцевої – про перебування Лесі Українки у болгарському селі Владая, де вона відпочивала з родиною Драгоманових-Шишманових; В. Жуківського – про відомого українського скульптора М. Парашука, автора пам'ятника М. Драгоманову в Софії; Д. Шишманова – болгарського письменника, дипломата, політика, онука М. Драгоманова; С. Юзефовича – дуаена української діаспори в Болгарії. М. Імреорова, на основі матеріалів, зібраних А. Якімовою у книзі «Українці в Болгарії: філософія історичного буття»¹⁸, поглиблено досліддила Пловдивський період балерини і хореографа-балетмейстера киянки Анни Воробйової, яка належить до основоположників болгарського балету¹⁹.

Задумана 2006 р. на вшанування 165-річчя з дня народження М. Драгоманова, конференція «Драгоманівські студії» демонструє демократичність і мультикультурне співробітництво, вшановуючи також болгарського вченого І. Шишманова (2007, 2012), українського скульптора М. Парашука (2008), 200-річчя з дня народження генія українського народу Т. Шевченка. Конференції присвячувалися 75-літтю Голодомору 1932–1933 рр. (2008), 20-річчю незалежності України і 20-річчю українсько-болгарських дипломатичних стосунків (2011), 125-річчю Софійського університету імені Св. Клімента Охридського і 20-річчю посольства України в Республіці Болгарія, 1025-річчю хрещення Київської Русі (2013), 120 роковинам з дня смерті М. Драгоманова (2015).

За традицією, що склалася, по закінченню роботи конференції учасники й гості покладають квіти до пам'ятника М. Драгоманову.

Незмінним інформаційним партнером міжнародної наукової конференції «Драгоманівські студії» виступає приватне електронне видання «Українські весті / Болгарські весті» (журналіст В. Жуківський). Серед медійних партнерів конференції – посольство України, Почесне консульство України в м. Пловдив, Асоціація болгаро-української дружби і співробітництва.

За матеріалами I–VII конференцій «Драгоманівські студії» видано три збірника (2008, 2011, 2013). Робочі мови конференції – українська і болгарська, тому всі статті подані мовами оригіналу. Багато українських і болгарських дослідників виявили інтерес до матеріалів конференції. Так, історик В. Власенко, який займається дослідженням української діаспори на Балканах і бере активну участь у роботі конференції, в рецензії на другий збірник конференції «Драгоманівські студії» зауважив, що «така форма діяльності закордонних українців є доволі рідкісним явищем, оскільки передбачає наявність певного прошарку відповідного рівня фахівців, а тому є непересічною подією для української діаспори»²⁰.

Таким чином, десятирічна діяльність міжнародної наукової конференції «Драгоманівські студії» сприймається як важливий аспект розвитку українсько-болгарського культурного співробітництва. Конференція перетворилася в успішний інтелектуальний продукт української діаспори Болгарії за підтримки посольства України та партнерства з болгарськими науковими установами та громадськими організаціями, стала експериментальною платформою для молодих українських і болгарських науковців. Як уже зазначалось, в роботі конференції беруть участь українські дипломати, українські і болгарські вчені, аспіранти, студенти, журналісти, представники української діаспори та болгарських громадських організацій. Тематичний спектр виступів вирізняється глибиною змістовного висвітлення історичного минулого України і Болгарії та актуальним баченням проблематики конференції і відображає історію сучасних українсько-болгарських зв'язків, окремі аспекти становлення й розвитку сучасної української діаспори, історію розвитку сучасної болгарської україністики.

¹ Якімова А. «Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011)» – енциклопедія життя і діяльності геніального вченого // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 22–24.

² Михайло Драгоманов. Бібліографія (1841–1895) / упоряд.: М. О. Мороз, В. А. Короткий (керівник авторського колективу), І. І. Тищенко, І. С. Гриценко, С. І. Білокінь. – Дрогобич: Коло, 2011. – С. 635.

³ Жуківський В. Сергій Юзефович: «Я не сподівався, що за мого життя Україна буде незалежною» // Матеріали четвертої та п'ятої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2011. – С. 25.

⁴ Вітання Наталії Світозарівни Драгоманової // Матеріали четвертої та п'ятої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2011. – С. 34; Привітання Наталії Світозарівни Драгоманової // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 99.

⁵ Драгулева В. До 90-річчя з дня народження Наталії Драгоманової / В. Драгулева, Я. Хортяні // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 49.

⁶ Там само. – С. 6, 98.

⁷ Камберова Р. Първият учебник по украински език за българи // Матеріали першої, другої та третьої наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2008. – С. 81–83.

⁸ Камберова Р. Альманах «Българска украинистика» // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 169–173.

⁹ Ангелова А. Италиански издания в библиотеката на проф. Михаил Драгоманов // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 133–137.

¹⁰ Минкова Л. Михаил Драгоманов и българската украинистика // Матеріали четвертої та п'ятої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2011. – С. 38–44.

¹¹ Конева Р. Иван Шишманов – продължител на делото на Драгоманов във Фрайбург (1921–1924) // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 42–48.

¹² Матанова Т. Етнично себевъзприемане и локална принадлежност при деца от украино-български семейства // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 55–60.

¹³ Iakimova A. Formation of the Identity of the New Ukrainian Community in Bulgaria // Contextualizing Changes: Migrations, Shifting Borders and New Identities in Eastern Europe / Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum. Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Science. – Sofia, 2015. – P. 355–364.

¹⁴ Данков Е. Леся Украинка в историята на българската философска култура // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 124–133.

¹⁵ Жуківський В. Українська громада в Болгарії // Матеріали першої, другої та третьої наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2008. – С. 18–23.

¹⁶ Драгулева В. Фундації «Мати Україна» – 10 років // Матеріали четвертої та п'ятої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія, 2011. – С. 92–94.

¹⁷ Конова О. Перший «Календар українців в Болгарії» // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 60–61.

¹⁸ Якімова А. Українці в Болгарії: філософія історичного буття (нарис). – Софія, 2011. – С. 77–79.

¹⁹ Імреорова М. Пловдивський період Анни Воробйової // Матеріали шостої та сьомої міжнародних наукових конференцій «Драгоманівські студії». – Софія: Бетапринт – Петрови и Сие, 2013. – С. 72–77.

²⁰ Власенко В. М. Драгоманівські студії. Рецензія на: Матеріали четвертої та п'ятої наукових конференцій «Драгоманівські студії». Міністерство закордонних справ України, Посольство України в Болгарії, Товариство «Мати Україна», Українська недільна школа. Софія, 2011. – 100 с. // Дриновський збірник / Дриновський збірник. – Т. V. – Харків–Софія: Академічне видавництво «Проф. Марин Дринов», 2012. – С. 450.